

בוצע בסיוע
אגף נפגעי פעולות איבה
הביטוח הלאומי

משה לייטר (סולמי / שלומי)

1899~ - 7.7.1921

~תרנ"ט - א' בתמוז תרפ"א

נחקר בידי: אירית ליברמן ושביט בן - אריה

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

על אודות

ארגון המתנדבים 'לתת פנים לנופלים', עוסק בהנצחה של חללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות איבה, אשר נפלו, נרצחו ומצאו את מותם, טרם קום המדינה ובמלחמת השחרור.

מתנדבי הארגון עוסקים בקידום תכניות ופעולות הנצחה שונות. עיקר תשומת הלב מופנית להשלמת פרטי חייהם של 'חללים עלומים', אשר מצבותיהם חסרות מידע וקורותיהם ותמונותיהם, באתר 'יזכור' של משרד הביטחון ובאתר 'לעד' של הביטוח הלאומי, חסרים. רוב אלו הנחשבים ל'חללים עלומים', הינם ילידי אירופה, חלקם נצר אחרון למשפחתם, שרידי וניצולי שואה או מי שהגיעו בגפם מארצות ערב. לחלקם אין קבר או מצבה לפקוד וסיפור חייהם, הוא היחיד שמנציח זכרם.

לצורך השלמת סיפור חייהם החסר, נוברים החוקרים, בארכיונים בארץ ובחו"ל, מנסים לאתר בני משפחה, מכרים וחברים ולדלות כל קצה חוט ומידע שיכול להוביל להשלמת סיפור חייהם החסר ובעיקר תמונת פניהם.

מסמך זה, הינו סך המסמכים והעדויות, שנמצאו אודות החלל, אשר איפשרו למעשה, השלמת קורותיו וסיפור חייו שהיה חסר.

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר סולמי ז"ל

נולד בתרנ"ט, 1899
התגורר בתל אביב
נהרג בפעולת איבה
בא' בתמוז תרפ"א, 7/7/1921
בתקופת המאורעות
ביפו
הובא למנוחת עולמים בתל אביב, בית הקברות הישן
(טרומפלדור)
משה מונצח באנדרטה בהר הרצל בלוח מס' 3

קורות חיים

נולד בשנת 1899 בלבוב, גליציה.

השתייך לתנועת "השומר הצעיר" בעירו, ויחד עם חבריו לרעיון ולדרך עלה לארץ-ישראל בשנת 1920. היה בחור שקט ורציני וידע עברית על בורייה.

עם בואו ארצה עבד תחילה בעבודות חקלאיות במושבות שונות בגליל, ולבסוף, יחד עם חברים מקבוצת "שומריה" - בסלילת כביש חיפה - ג'דה.

ביום א' בתמוז תרפ"א (7.7.1921), בהיותו ביפו לסידור עניינים, נורה בידי ערבים. משה נפצע קשה ומת מפצעיו בו-ביום.

הוא הובא למנוחת-עולמים בבית-העלמין הישן ברחוב טרומפלדור בתל-אביב.

פרשת הירצחו מופיעה בשבועונים קונטרס והפועל הצעיר. כן מופיע בחוברת "קהילתנו" ברשימה לזכר השומרים והשומרות, שנפלו ומתו בארץ או בדרך אליה.

משה לייטר

דף חלל

מקור: אתר לזכר האזרחים חללי פעולות האיבה, המוסד לביטוח לאומי

בדף חסרים הפרטים הבאים:
תמונתו, שמות הוריו, סיפור חייו.

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

תולדותיו

מקור: קונטרס פ"ז, תמוז תרפ"א

משה לייטר (סולמי) מלבוב.

בן עשרים ושתים. בהור שקט, רציני. ידע יפה עברית. לפני שש עשרה
חדשים עלה לארץ עם קבוצת השומר הצעיר. בין הראשונים לעליה. עבד בביתניה,
מסחה. בחדשים האחרונים עבד בכביש חיפה-ג'דה בקבוץ שומריה. ביום החמשי
א' תמוז ה'לד ביפו לבנק לרגל עניניו. ולאור היום ובראש הוצות פגע בו כדור
רוצה ובלילה מת מפצעו האנוש.

"משה לייטר (סולמי) מלבוב – בן
עשרים ושתים. בחור שקט, רציני.
ידע יפה עברית. לפני שש עשר
חדשים עלה לארץ עם קבוצת
השומר הצעיר. בין הראשונים
לעליה. עבד בביתניה, מסחה.
בחדשים האחרונים עבד בכביש
חיפה-ג'דה בקבוץ שומריה. ביום
חמשי א' תמוז הלך ביפו לבנק
לרגל עניניו. ולאור היום ובראש
חוצות פגע בו כדור רוצח ובלילה
מת מפצעו האנוש."

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

תולדותיו

לֵיטָר (סוֹלְמִי), מִשָּׁה : נוֹ' 1899, בְּגִלְיָצִיָּה.
הִיָּה חֶבֶר הַשׁוֹמֵר־הַצֵּעִיר, וּפּוֹעֵל חֶקְלָאִי בְּאַרְץ:
נֶרְצַח בִּיפוֹ א' תַּמוּז תַּרְפ"א.

ספר בית הקברות הישן

לֵיטָר (סוֹלְמִי), מִשָּׁה : פּוֹעֵל חֶקְלָאִי.
נוֹ' 1899 בְּגִלְיָצִיָּה. ח' הַשָּׁה"צ. נֶרְצַח בִּיפוֹ א'
תַּמוּז תַּרְפ"א.

ספר האישים

"כִּי מֵדִי דְבָרִי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

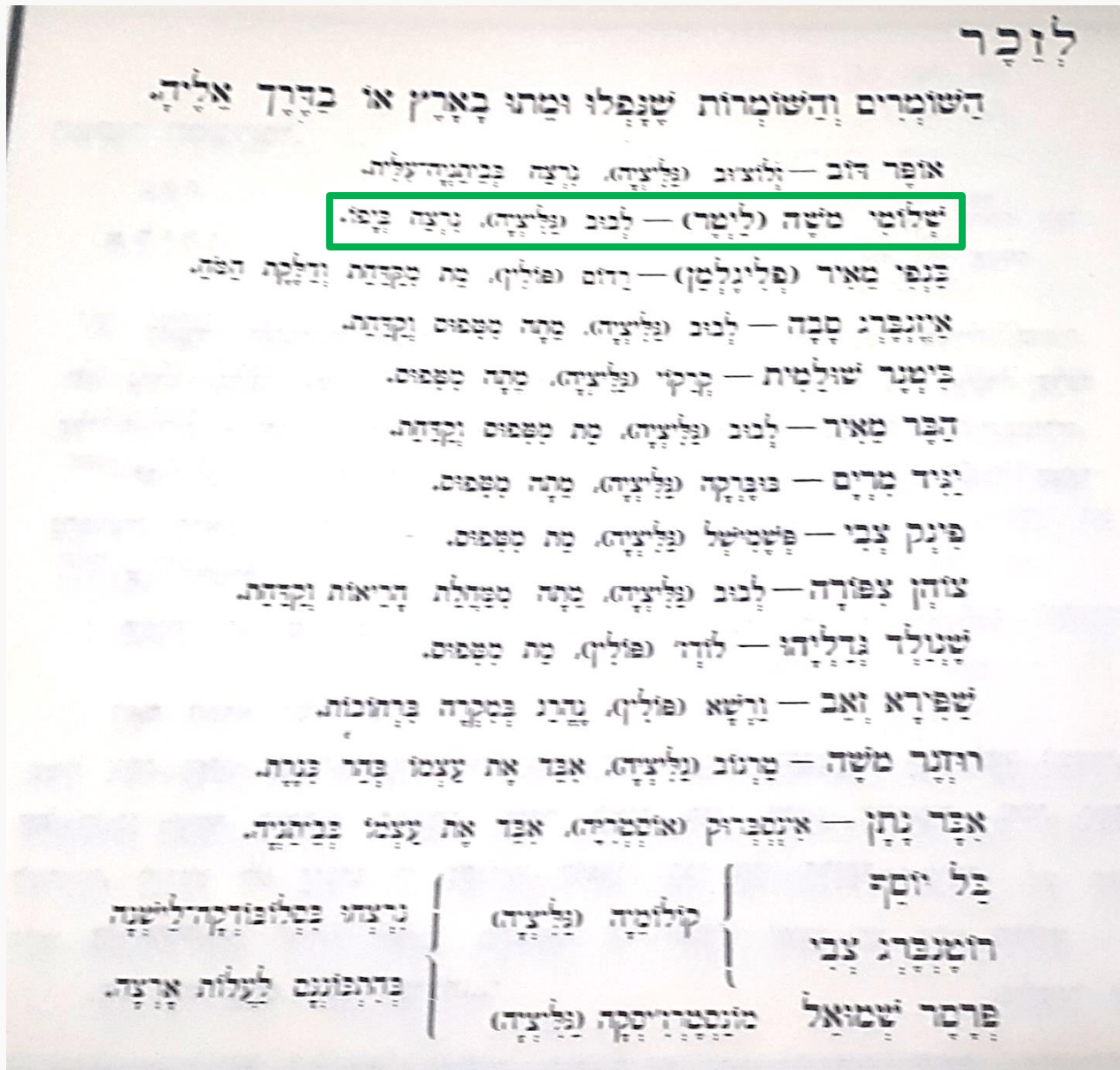
שם משפחתו העברי

מקור: קובץ קהליתנו

בקובץ "קהליתנו" שהוציאו לאור בשנת תרפ"ב חבריו לגדוד שומריה, נרשם שם משפחתו העברי **שלומי**.

זוהי אמנם התייחסות יחידה לשם זה אך הקובץ פורסם על ידי חבריו לקבוצה שאיתם חי, זאת בשונה מהאזכורים לשם המשפחה **סולמי** שפורסמו בציבור והשתרשו.

תהליך החקר לא מצא עדות לשינוי שם המשפחה באופן רשמי.

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

L
Londner Rachel Huj 51
Leibowicz Rut Huj 52
Larsberg son Huj 55
Leiter Zejm Lubin 68, 113
Leiter Rappie Rohatyn 72
Leiter Bravine Rohatyn 76
Leiter Etzel Rohatyn 77
Langer Hugo, Bista 36
Langer Fawith " 40
Laudau Isoschar Brady 103
Lau Jisraejl Lubin 107
Leichter Lwi " 115
Leibel Jakob Fawinow 134
Lind Ruth Lubin 150
Leitner Wolf Kerson 190
Liel Zejm Bueracz 211
Locher J. Lubin 223
Lischer Mejr Fawinow 245
Lipman Ager Haidawin 340
Leiter Mordechai Lubin X
Leichter Immanuel Lubin 432
Licht Fawar Jarostaw 456

משה לייטר

רשימת חברי השומר הצעיר בגליציה

מקור: העמותה למחקר גנאלוגי בישראל IGRA (מסמך מקור: יד יערי)

לייטר השתייך לקבוצת "השומר הצעיר" בעירו.

קן "השומר הצעיר" בלבוב, 1919

מקור: ביתמונה – תולדות עם ישראל בתמונות

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זְכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

רשימת חסות באניה קרינוליה חבאה ביום ה' סיון תר"פ 20.5.1920

השם	הגיל	מספר חמשה	עסקו
פונקלסטון	10	11	פועל הקלאו
דימנד	40	1	סוחר
אשרנזון	40	1	דיג
לבוז	20	1	מנהל על הבטח
שטוינטלר	23	1	קא אנדונום
ברלונסקו	23	1	סטודנט
סמונויץ	23	1	נכח
טרטטויה	22	1	נכח
גויס	35	3	סוחר
הרבי	22	1	פ"ח
בומבל	26	1	אלבטרו שטיין
פריסקו	20	1	פועל
לחצור	33	6	חיט
כהן	35	3	
שמינלצן	49	1	סוחר
פרלמנט	20-25	10	מנהל מטבח
ורמן	30	2	שמואל
ויטברג	10	1	מוטצ
הרמן	18	1	יוסף
זיוני	20	1	דב
סולף	23	1	אברהם
שפירא	55	1	נישל
כהנא	26	1	אברהם
לייטר	19	1	משה
בק	25	2	יוכבד
יוקר	16	1	אברהם
אשכנזי	25	2	רחל

- 39 -

משה לייטר

רישום עלייה לארץ ישראל

מקור: ארכיון המדינה

משה לייטר, פועל חלוץ בן 19, בין עולי "השומר הצעיר", על סיפון האונייה "קרינוליה" שהגיעה לחופי יפו ביום 21.5.1920.

משה לייטר

מסע עלייתו לארץ ישראל

מקור: האתמול שלי / דוד הורוביץ

דוד הורוביץ, מראשי תנועת "השומר הצעיר", עלה לארץ ישראל בקיץ 1920. בזכרונותיו כתב על קבוצות העלייה שקדמו לו:

"קבוצות העלייה הראשונות עברו את הגבול דרך הרי הקרפטים, הסתננו דרך הרים ויערות לצ'כוסלובקיה, הצטיידו בניירות מזויפים והשיגו בכל מיני דרכים את האשרות מהקונסולים הבריטיים בורשה ובמקומות אחרים. קרה אפילו שאחת הקבוצות קבלה בצ'כוסלובקיה אשרות על תעודת החברות ב"השומר הצעיר"."

קבוצת חלוצים עולי "השומר הצעיר" בתל אביב, בהם דוד הורוביץ, 1920.
מקור: ביתמונה – תולדות עם ישראל בתמונות

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

פועל חלוץ בביתניה

מקור: איש עליה שלישית: סיפור מעשה / מאיר צאן

קבוצת חברי ביתניה, פועלי פיק"א, על שפת הירדן בשנת 1920.

התמונה מתוארכת לימי שהותה בארץ של חברת "השומר הצעיר" הישובה משמאל, ציפורה צאן (צוהן), מיום עלייתה ביוני 1920 ועד מותה באפריל 1921.

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

פועל חלוץ בביתניה

מקור: האתמול שלי / דוד הורוביץ

"מקומנו נקבע לא בפסגה אלא על אחת הטרסות שבמעלה הגבעה. שם, במדרון, הוצבו 46 מיטות תחת כיפת השמים, ובנוסף עליהן אוהל קטן אחד שבו הצטופפנו כדי למצוא צל בשעת הפסקת המנוחה הקצרה בחם הצהרים וסככה ממחצלות קש, שבה סעדנו את סעודתנו הדלה.

העבודה היתה בקבלנות. היה עלינו לסקל את הסלעים והאבנים שעל ההר, לעקור את הסדריות ולאחר מכן לחפור את הבורות לעצי זית וכרמי ענבים. תמורת העבודה קבלנו שכר זעום של שלושה גרוש לכל מטר של עקירת הסדריות שכיסו את מורד ההר. העבודה חיבת היתה להעשות ביסודיות שכן גם הציץ הקטן ביותר שלא נעקר כראוי עלול להצמיח שיח חדש.

שכרנו היה מועט ולכן גם מזוננו בלתי מספיק וכמותו ואיכותו גם יחד הורעו במרוצת הימים. כעבור חדשים מספר לשבתנו בביתני קבלנו רק לחם יבש, קפה שחור וקטניות. שכרנו הנמוך נבע לא רק מחבלי ההסתגלות לעבודה הקשה המשתלמת לפי המכסה הקבלנית, אלא גם בגלל מספר רב של חברים וחברות שנתקפו במלריה ונבצר מהם לצאת לעבודה. היינו חשופים בלילה ללא מנוס לעקיצות האנופלס הנושא עמו את הקדחת.

למחנה אפשר היה להגיע רק דרך שביל מתפתל ומים סופקו לנו בחבית על גבי פרדות וחמורים."

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

פועל חלוץ בביתניה

מקור: ביתמונה – תולדות עם ישראל בתמונות

חברי ביתניה עלית, 1920

מחנה ביתניה, 1920

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

הקמת גדוד שומריה

מקור: האתמול שלי / דוד הורוביץ

מקור: ביתמונה

גדוד שומריה

"בימי שהותנו בביתניה התגבש ריכוז אחר של "השומר הצעיר", והפעם – לא בהר אלא בענק: "גדוד" של כמאה חברים וחברות קם במחנה העבודה שבכביש חיפה-ג'דה. חברי הגדוד שבראשו עמד מרדכי שנהבי, שמו להם למטרה להמשיך במה שנראה להם כמסורת האמיתית של "השומר הצעיר" – עבודה, נאמנות ללאום, ערכים סוציאליים, טוהר המידות והגשמה עצמית. "גדוד" – הקבוץ החדש אף חתר ליתר השתלבות בתנועת הפועלים בארץ. לעומת זאת נעדרו בו סממני הדריכות הרוחנית של ביתניה עלית. כך נוצרו שני מוקדים של הוית "השומר הצעיר" בארץ – בהר חיי רוח עשירים אך גם דחוסים מדי, בעמק – עבודה שקדנית, משמעת ההגשמה ויחסי חברות. בין ביתניה ו"שומריה" (כך נקרא הקבוץ החדש) שררה מתיחות, ואנשי ביתניה התיחסו לשומריה במידת יהירות של רואי עצמם כעלית נבחרת. אנשי שומריה התמרמרו על התנשאות של חברי ביתניה, אך גם כמהו לחיי רוח עשירים יותר אליהם הורגלו בתנועה בגולה. הביקורים ההדדיים היו מעטים והיחסים צוננים."

משה לייטר

איחוד חברי ביתניה ושומריה

מקור: אבא חושי איש חיפה / צדוק אשל

מקור: יד יערי

עבודות סלילת כביש חיפה-ג'דה

"כשהעבודה בהכשרת הקרקע לנטיעות ביתניה באה אל קצה, המליץ מאיר יערי בפני חבריו לעבור למחנה שומריה. היה זה בחג הפסח. אנשי שומריה ניצלו את החג כדי ללכת בעקבות היהודים מתקופת הבית השני ועלו ברגל לירושלים. מלווים על ידי סוס אחד רתום לעגלה עמוסת מזון וציוד הם צעדו דרומה, חצו את שכם והגיעו לירושלים. כאשר היו עדיין בירושלים, הגיעו למחנה שומריה אנשי ביתניה והתמקמו בו. משחזרו מן הטיול ומצאו במחנה שלהם את חברי ביתניה, קיבלו אותם בברכה השומרית 'חזק ואמץ!'.

מתוך הרגשה של עליונות רוחנית – שאפיינה את אנשי ביתניה – החלו החברים "להעביר את רוח ביתניה לאוהלי שומריה", הם קיימו שיחות ליליות גדושות השתפכויות נפש וביטאו את שאיפתם להתעלות ולהתעמק בספירות העליונות של הקיום האנושי. ואם לא די בכך – יערי, המנהיג, לא העלים את תוכניותו לערוך סלקציה, שבמסגרתה יצרף אליו חלק מחברי גדוד שומריה ויחסום בכך את הדרך בפני הנותרים."

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

חברי שומריה וביתניה, 1920

מקור: יד יערי

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

איחוד חברי ביתניה ושומריה

מקור: ארכיון תל יוסף

גדוד "שומריה", שהוקם בשלהי שנת 1920, וניסה להתאים את המסטר של "גדוד-העבודה לרוחם של חברי "השומר הצעיר". הוא עבד בכביש חיפה-ג'דה בהנהלת המשרד לעבודות ציבוריות של "הפועל הצעיר". אחרי מספר שבועות על גדוד "שומריה" התאחד חלק ממנו עם קיבוץ ביתניה עילית ויצרו את קיבוץ א'.
ביתניה עילית. תחילה חנתה הקבוצה על ההר בין פוריה וביתניה. התרכזו בה כהמישים שומרים, רובם - חברי התנהגה הראשית. הקבוצה התלכדה והתגבשה במטרה לכונן בארץ מפעל חברתי עצמי. כאן היה מרכז התנועה. עם בוא החורף עלו חברי הקבוצה למטבת הגבעה ונשתכנו בצריף ארוך, שהשקיף על הסוף ~~המקסים~~ של הרי הצליל וים כנרת.

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

גדוד שומריה – זכרונות חברים

"הגדוד מילא במשך תקופה מסויימת תפקיד חשוב בקליטת העליה שומרית. אולם המשטר החברתי שבו לא הלם את חניכי תנועת הנוער ובמהרה נתגלו בו קשיים פנימיים והוא הגיע עד משבר חברתי. הנסיון של החדשים המועטים לימדנו, כי בלי שיוצר קיבוץ עצמי של השומר הצעיר, אשר מבנהו וצורת חייו יבטאו את תכונתם הפנימית של יוצאי התנועה, לא נתקין את הכלים להתערותם בארץ ישראל. אמנם, הקבוצה בביתניה פיתחה חיים חברתיים ערים, נקשרו בה קשרי חברות עמוקים, התהווה קולקטיב ופגה הרגשת היתמות. אך הקבוצה ששכנה על פסגת הרי הגליל היתה שרויה ב"בדידות מזהירה" והצלחתה לא היה בה כדי לשמש מקור נחמה והשראה לעשרות ולמאות החברים, שנאבקו עם גורלם ועם התפקידים הקשים, שהמציאות החדשה הטילה עליהם."

זכרונות זאב בלוך, 1940, ארכיון תל יוסף

על התנאים הקשים שהיו מנת חלקם של שוכני המחנה בחורף סיפר אבא חושי:

הגיע החורף. האוהלים הפנימיים ללא שוליים, הרוח שורקת והגשם דולף; בלילות קר, המטבח וחדר האוכל הותקנו באוהל מרובע שאף הוא פתוח לרוח; הרוח מכבה את הפרימוסים האוכל ספוג עשן, הבחורים מסדרים 'רכבת' החוצה, והבחורות הענוגות שהפכו בן-לילה למבשלות פורצות בבכי. המזון מורכב עיקרו משימורים, שיירי הצבא הבריטי, אותם מספק/המשביר, ורבים חולים בצהבת. מסביב למחנה ביצות, היתושים מזמזמים, רבים חולי הקדחת ורופא אין. החובשת שבאה זה עתה מרוסיה מאכילה אותנו כינין ולומדת את המחלות הארץ-ישראליות. אף על פן היה מצב הרוח מרומם, והיינו יוצאים לעבודה ושבים ממנה בשירה.

עבודה נוספת לחברי הגדוד היתה פריקת פחמים בנמל חיפה.

אבא חושי איש חיפה / צדוק אשל

משה לייטר

גדוד שומריה

מקור: קובץ העליה השלישית בכנרת / הוצאת קבוצת כנרת

מזכרונות חבר קבוצת "סלע" שישיבה בשכנות לגדוד שומריה:

"השתוקקנו לקשור קשרים הדוקים יותר עם מחנה "שומריה" השכן, אולם נוכחנו לדעת שחלוצי "השומר הצעיר" נוטים לחיים אינטימיים מסוגרים אשר זר לא יקרב אליהם. לא ראינו בכך משום התנשאות והבינונו לרוחם, לפי ששקדו על ליכוד חברתי ורוחני פנימי, והתיחסנו אליהם בהערכה וקורטוב של כבוד. ממחנה זה עתידים היו לצאת מיסדי הקבוצות מרחביה, בית אלפא, ומשמר העמק. ההסתגלות לחיי הכביש היתה קשה עליהם במיוחד, אולי משום שרובם היו יוצאי בתי ספר בחו"ל, ובדרך כלל בני-טובים חסרי הכשרה לעבודת הכבישים הקשה. אחוז החולים אצלם היה גבוה והתפוקה בעבודה מן הנמוכות, אולם הנערים והנערות האלה נשאו סבלם באהבה, ככל ציבור העובדים בכביש ועשו מאמצים עילאיים לכיבוש העבודה ולהעלאת הפריון, דבר שעה ידם בהמשך הזמן.

[...] לקראת החורף עמדו לסלול כביש גישה לנקודה החדשה במהלול, ואנו השתוקקנו להימנות עם סולליו, אולם העבודה נמסרה לחברי "שומריה".

"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

גדוד שומריה – דיווחים רשמיים למועצת פועלי חיפה

"בקבוץ זה חל שנוי. העבודה במקום הולכת ונגמרת. במשך של זמן קיומו היו תנאיו גרועים. המקום הוא קן של קדחת, מי השתיה רעים והתוצאה – 20% ימי מחלה. הסדור הטכני רע בהחלט: [לא קריא] מאד מחסר במכשירי עבודה וחלופים תכופים בהנהלה שבה היינו תלויים למרות האוטונומיה שלנו. מחסר דקוביל הוכרחנו לעסק בעבודה רזרבית והכינונו חצץ הרבה יותר מכפי הצרך..."

הסולל, גליון מס' 5, ניסן-אייר תרפ"א

"אנחנו הננו 120 איש מקבוצות חברים קשורות איש לרעהו. מחננו תלוי בהנהלת המחנה הראשי וסובל באי סדריו. חסר היה לנו דקוביל ועסקנו כל הזמן בעבודות רזרביות. עבודתנו היא תיקון כביש לאורך 2 ק"מ וותר על ידי ההתחלפויות הרבות סבלנו מחוסר כלים [...]. המחנה שלנו אינו מסודר כדבעי, חסרים שולחנות וספסלים בבית האוכל, בית החרושת שסודר סובל מחוסר כסף. יש לנו קושי גדול מהובלת המים ממרחק רב. עכוב לעבודתנו חסרו לנו העגלונים השכירים, שאי אפשר להתאים את עבודתם לצרכינו וסכסוכים רבים פורצים בינינו. ראוי היה לרכוש בהמות משלנו. "המשביר" אינו מספיק לנו פרודוקטים [...]. המחלות הן קדחת והצטננות. חסרו אפילו מחצלות. המים אינם נקיים ומקומנו אינו בריא. יש אשר 20% אינם יוצאים לעבודה מסיבת מחלה."

הסולל, גליון מס' 3, אדר תרפ"א

משה לייטר

גדוד עבודה שומריה, 1920

מקור: יד יערי

משה לייטר

גדוד עבודה שומריה, 1920

מקור: יד יערי

נסיבות תקיפתו – עדות חברו אריה קלוברג

מקור: מכון לבון

ידיעות אחרונות.

מטעם מודיעים לנו על המאורע בא' תמוז:

עדותו של אריה קלוברג (מקוה-ישראל), 7 חדשים בארץ.

בערך בשעה 9 בבקר, א' תמוז 7.7.21 הלכנו, אני ושני האחים לייטר לבנק עותומן. הדלת היתה סגורה ולא ידענו מאין להכנס. אחד הלייטרים נכנס לסימטא שע"י הבנק. יצא ערבי מהסימטא, שם ידו בכיס, וכשעמדנו שלשתנו במבוא הסימטא, ירה בנו פעמים. כדור אחד פגע בדלת-הנעול והשני בבטן האח לייטר. שלשתנו ברחנו ונכנסנו לאיזה בנק שע"י הבנק העותומני, התחילו להתאסף הרבה ערבים בצעקות. מה היה עוד ברחוב איני יודע.

לשמע המעשה הזה עזבו הפועלים היהודים ע"י החוק את עבודתם ויהליטו לשוב הביתה. בדרך העגימי קפץ למולם ע"י הבנק העותומני ערבי עם אקדת בידיו ואחרי אימו עליהם – נמלט.

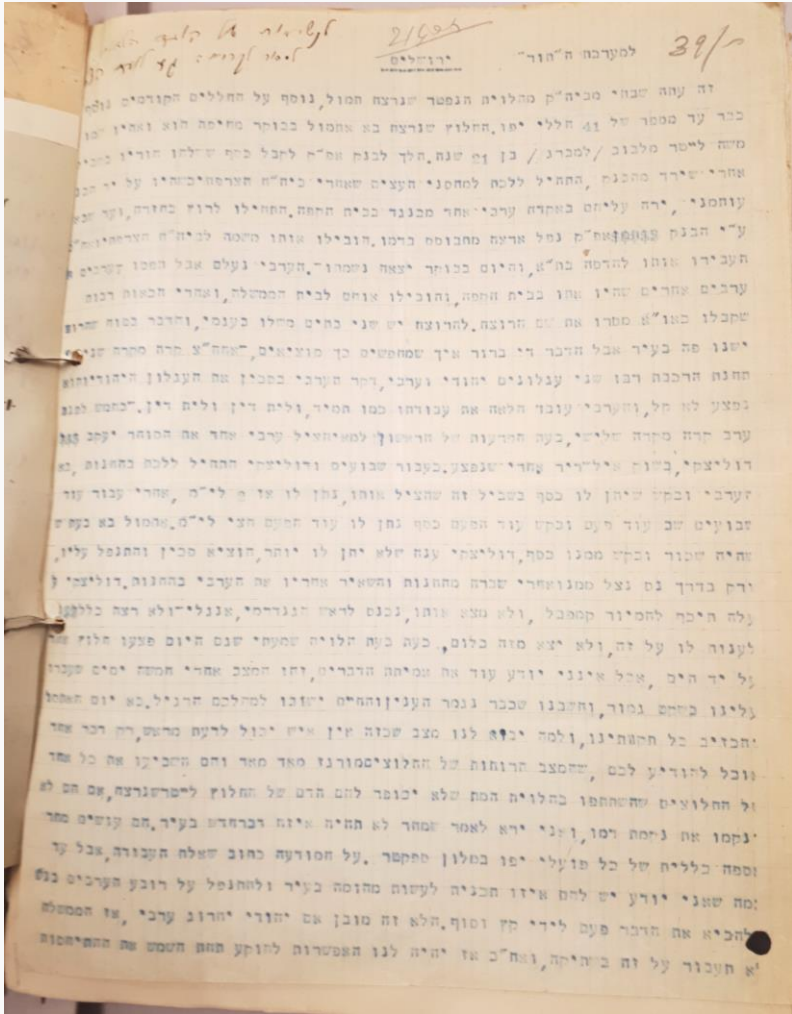
"בערך בשעה 9 בבקר, א' תמוז 7.7.21 הלכנו, אני ושני האחים לייטר לבנק עותומן. הדלת היתה סגורה ולא ידענו מאין להכנס. אחד הלייטרים נכנס לסימטא שע"י הבנק. יצא ערבי מהסימטא שם ידו בכיס, וכשעמדנו שלשתנו במבוא הסימטא, ירה בנו פעמים. כדור אחד פגע בדלת חנות והשני בבטן האח לייטר. שלשתנו ברחנו ונכנסנו לאיזה בנק שע"י הבנק העותומני, התחילו להתאסף הרבה ערבים בצעקות. מה היה עוד ברחוב איני יודע."

משה לייטר

אירוע הרצח

מקור: ארכיון ציוני מרכזי

"... החלוץ שנרצח בא אתמול בבוקר מחיפה הוא ואחיו. שמו משה לייטר מלבוב (למברג) בן 21 שנה. הלך לבנק אפ"ק לקבל כסף ששלחו הוריו בשבילו. אחרי שירד מהבנק, התחיל ללכת למחסני העצים שאחרי בה"ח הצרפתי. כשהיו על יד הבנק עותמני, ירה עליהם באקדח ערבי אחד מכנגד בבית הקפה. התחילו לרוץ בחזרה, ועד שבאו ע"י הבנק אפ"ק נפל ארצה מתבוסס בדמו, הובילו אותו משמה לביה"ח הצרפתי ואח"כ העבירו אותו להדסה בת"א, והיום בבוקר יצאה נשמתו. הערבי נעלם אבל תפסו 7 ערבים אחרים שהיו אתו בבית הקפה

[...] מצב הרוחות של החלוצים מורגז מאד מאד והם השביעו את כל אחד של החלוצים שהשתתפו בהלווית המת שלא יכופר להם הדם של החלוץ לייטר שנרצח, אם הם לא ינקמו את נקמת דמו, ואני ירא לאמר שמחר לא תהיה איזה דבר חדש בעיר. הם עושים מחר אספה כללית של כל פועלי יפו במלון ספקטר..."

[עדות ללא חתימה]

משה לייטר

בנק אפ"ק ביפו, 1904

מקור: האנציקלופדיה העירונית – תל אביב 100

משה לייטר

חקירת הרצח

מקור: עיתונות יהודית היסטורית

לאחר חקירה נתפס ונאסר חשוד ברצח.

ידיעות מיפו
ועדת החקירה הממשלתית גמרה את עבודתה ונסעה לכרמל לנוח. שם הסדר את הדו"ח על פעולותיה. המשפט הצבאי של הערבי מסולל, הנאשם ברצח החלוץ לייטר, נמשך. חושבים שיגמר היום. בקרוכ יהיה משפט השומר 522.

הארץ, 28.7.1921

למקרה הרצח
האחרון כיפו
(הודעה רשמית לתושבי העיר יפו)
העתון היפוואי אל-אכבאר מפרסם את ההודעה הזאת בשום לב אל הרצח שקרה ביום החמישי, 7 יולי 1921 בשעה חשע בבוקר, בדרך רשות הרבים בין שני הבנקים, העיתסני ודידוסא, ובהיות שזכו זכרתי שהיו עדי ראיה למאורע זה, לכן, אני סוהיר את כל אלה העדים לרצח, שעליהם לבוא לתחנת המשטרה ולתת ידיעות אמחיות שהם יודעים. ואם יסרכו להכנע, יופל פצוי קשה על העיר יפו.
15 יולי 1921
מישל יפי וכחוק

הארץ, 22.7.1921

תפישת רוצח
האיש אשר ירה בחמשי שעבר בצעירים לייטר, שאחד מהם נפגע ומת, כפי שהודעתי כבר בכתבתי משבוע העבר — נתפס הודות לאמצעים שאחזה בהם הממשלה והושם במאסר. נמצאים העדים הדרושים כדי לשפוטו כחקי.

דאר היום, 17.7.1921

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֵנו עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

משפט הרוצח

מקור: עתונות יהודית היסטורית

בתום המשפט זוכה הנאשם ושחרר.

ברצח החלויץ ליטר ע"י
 הבנק די רומא ביפו
 סופר היפואי של ליסאך אל-ערבי
 המקרטי מספר לאמר:
 „כית המשפט הצבאי זכה את מר
 חנא מטולה, אחד מבני ארצנו, מן האשמת
 שחונקת עליו וחיא—חתהנפלות שהיתה
 בקרבת הבנק די רומא שבה נחרג יהודי
 אחד ונמצע יהודי אחר.
 על מאסרו עברו בערך תשעה עשר
 יום ונקרא לארבע ישיבות משפט. יותר
 מעשרת יהודים העידו עליו שהוא הרוצח
 בעצמו, אך כאשר בית המשפט שאל מהם
 אם הם מכירים אותו והציגו אותו לפניהם
 בין יתר אנשים, כדי להכיר, חורר דוקא
 על איש אחר, ועדותם לא נחקבלה.
 על הנאשם הנן בשעת משפטו,
 ה' ראשו אלענכתאווי. הנאשם ערוב
 את יפו ונוסע למקום אחר
 כא"י כדי לשחות שמה חמשה
 חדשים.

הארץ, 3.8.1921

פון די פראצעסען
 דער אראבער חנה מטולה, וואס איז
 געווען פערדעכטיגט דאס ער האט ער-
 מארדעט דעם חלויץ לייטער, איז געפור-
 גען געווארען אומשולדיג און איז בע-
 פרייט געווארען. און ער האט תיכף עוקר
 געווען פון יפו, אויס פורכט טאמער וועט
 מען איהם פערדרעהען נאך א מאל איז
 איין אנדער משפט.
 מר. ריבאצקי און מר. אשר און בויכהו
 זיינען געשטעלט געווארען צום פראצעס

יידישעס טאגעבלאט, 6.9.1921

ידיעות מיפו
 —המשפט הצבאי הכיר, כי הערבי
 חנא מטולה איננו אשם ברצח החלויץ
 ליטר—והוא הוצא לחפשי.

הארץ, 29.7.1921

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

משה לייטר

מקום קבורתו

BillionGraves

קבר האחים לחללי מאורעות 1921

עדות יחידה למקום קבורתו של משה לייטר מצויה ב"ספר בית הקברות הישן" שראה אור בשנת ת"ש (1940).

מבירור מול חברה קדישא תל אביב-יפו ומעיון במסמכים אחרים המתעדים את הלוויות החללים, לא נמצאו תימוכין לפרסום זה ולא אותרה תעודת הקבורה של משה לייטר.

הידיעה שנפטר בנוכחות מכריו ובן משפחתו מקשים להניח כי הובא לקבורה כאלמוני או תחת שם שגוי.

תהליך החקר העלה כי מקום קבורתו לא נודע.

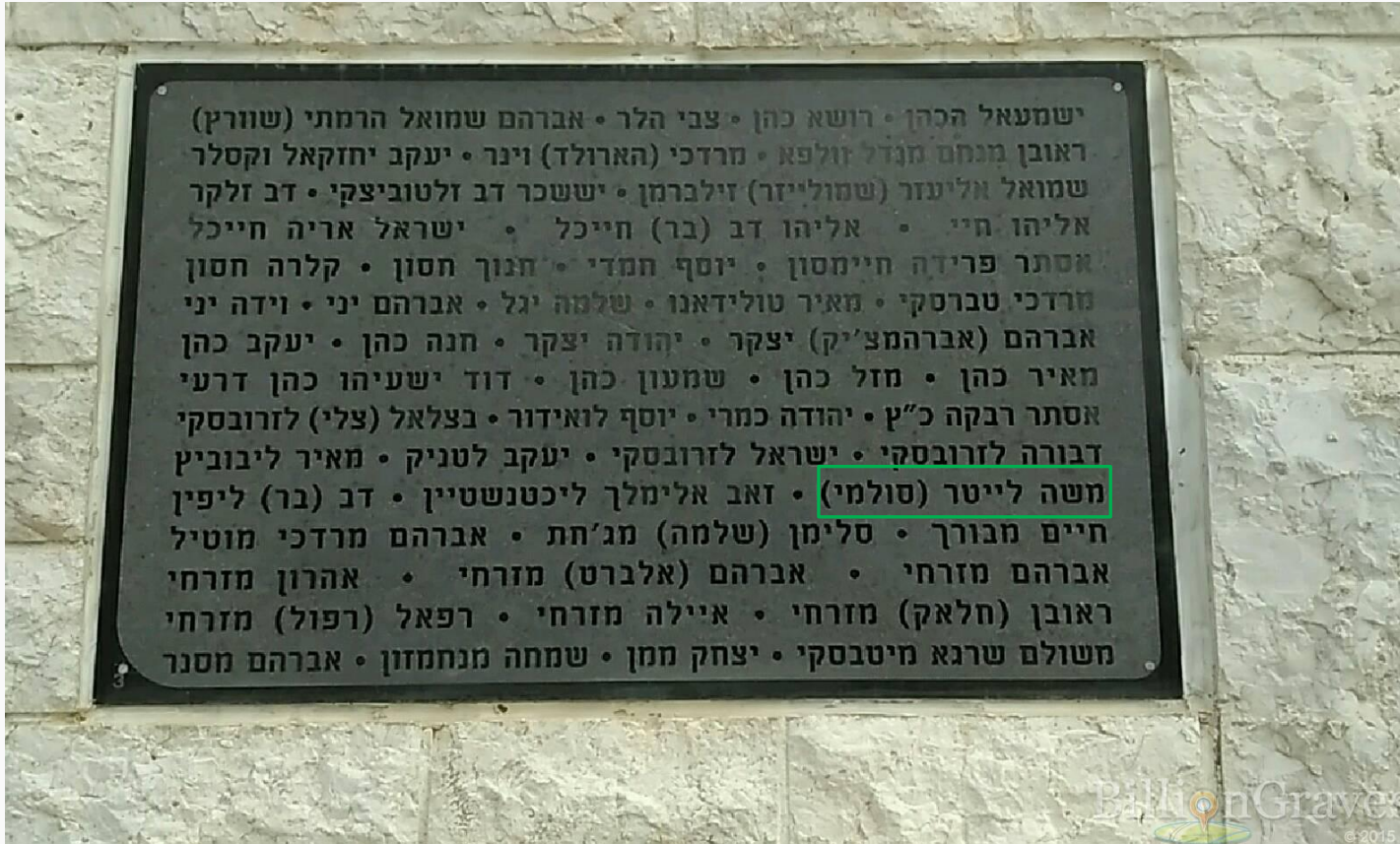
"כִּי מֵדִי דְבָרֵי בּוֹ זְכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)

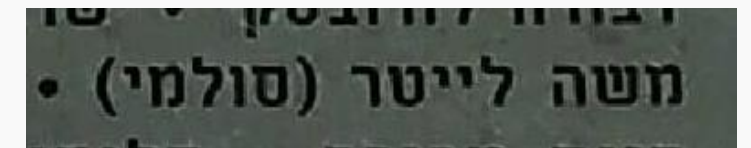
משה לייטר

האנדרטה לזכר חללי פעולות איבה בהר הרצל

מקור: BillionGraves

שמו של משה לייטר בלוח הזיכרון
לאזרחים חללי פעולות איבה בהר
הרצל.

"כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֵנוּ עוֹד" (ירמיהו לא, יט)